

SOPRONI
EGYETEM

LÁMFALUSSY SÁNDOR
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI
KAR

A TERMELÉSI FÜGGVÉNYEKTŐL AZ OKOS GAZDÁLKODÁSIG

JUBILEUMI TANULMÁNYKÖTET I.

A TERMELÉSI FÜGGVÉNYEKTŐL AZ OKOS GAZDÁLKODÁSIG

JUBILEUMI TANULMÁNYKÖTET I.

Szerkesztette:

Obádovics Csilla,

Széles Zsuzsanna

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

SOPRON, 2022

Ünnepi tanulmánykötet Székely Csaba professzor 75. születésnapja tiszteletére

A kötet megjelenését „A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány” támogatta.

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Attila
a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztette:
Prof. Dr. Obádovics Csilla,
Prof. Dr. Széles Zsuzsanna

Tördelőszerkesztő: Takács Eszter

Borítóterv: Zsidy Emese

ISBN 978-963-334-427-9 (nyomtatott)

ISBN 978-963-334-428-6 (pdf)

DOI: 10.35511/978-963-334-428-6

Nyomdai munkálatok: Lővér-Print Nyomdaipari Kft. (Sopron, Ady Endre út 5.)

Felelős vezető: Szabó Árpád

© Soproni Egyetem Kiadó
Sopron, 2022 – Minden jog fenntartva.

TARTALOM

Székely Csaba és Kulcsár László 75. születésnapjára.....	3
Előszó – Székely Csaba 75 éves.....	5
Foreword – Csaba Székely is 75 years old.....	8
Vorwort – Csaba Székely ist 75 Jahre alt.....	11
Székely Csaba professzor tudományos munkásságának szerepe a magyar agrárközgazdaság tudományi gondolkodás fejlődésében <i>Place and role of academic work of Professor Csaba Székely in development of Hungarian agricultural economics science</i> Lakner Zoltán.....	15
A (mezőgazdasági) üzem fogalmának kialakulása, a tartalom változása <i>How has the concept of a farm changed? – in the nomenclature</i> Takácsné György Katalin.....	32
Egy régi idea új köntösben – gondolatok a megosztáson alapuló gazdaság gyakorlati tapasztalatairól Magyarországon <i>An old idea in a new form – thoughts on the practical experience of the sharing economy in Hungary</i> Takács István.....	52
Zöldség-gyümölcs fogyasztás Covid-19 világjárvány idején <i>Fruit and vegetable consumption during the Covid-19 pandemic</i> Szabó Imola – Lehota Zsuzsanna – Lehota József.....	85
A soproni KKV-szektor innovációs tevékenységének vizsgálata <i>Examining the Innovation Activities of the SME Sector in Sopron</i> Keresztes Gábor – Gombás Vivien.....	97
Saving Intentions and Behaviour of International University Students Zsuzsanna Széles – Zoltán Szabó.....	120
A felsőoktatás és a vállalkozói ökoszisztéma szerepe a hallgatók vállalkozói attitűdjének kialakításában <i>The Role of Higher Education and the Entrepreneurial Ecosystem in Shaping the Entrepreneurial Attitudes of Students</i> Dunay Anna – Illés Bálint Csaba.....	140
Concept for the harmony of mobility, economy and environment Markus Mau – Nicole Mau.....	158

**Auswirkungen von moderner Innenarchitektur in öffentlichen
Bürogebäuden auf die Arbeitszufriedenheit**

***Effects of Modern Interior Design in Public Office Buildings on Job
Satisfaction***

Bernhard F. Seyr – Mariska van der Giessen – Vincent Pijnenburg..... 176

**Bitcoin – An empirical analysis on the investment and payment
abilities of the cryptocurrency**

Serkan Akbay – Clemens Jäger – Elmar Schmitz – Tina Jäger 193

Szerzők/Authors.....**219**

**Egy régi idea új köntösben – gondolatok a megosztáson
alapuló gazdaság gyakorlati tapasztalatairól
Magyarországon¹**

*An old idea in a new form – thoughts on the practical
experience of the sharing economy in Hungary*

Takács István²

Absztrakt

A kutató, ha elég hosszú életű, s az emlékezete sem hagyja cserben, akkor idővel arra a felismerésre jut, hogy tudományos fejlődése korábbi szakaszaiban már találkozott valamilyen formában (esetleg más, vagy kissé eltérő gazdasági-társadalmi kontextusban) az aktuálisan újnak kikiáltott ideákkal, forradalminak tartott társadalmat, gazdaságot formáló ötletekkel. Ez összefügg azzal, hogy a közgazdasági elméletek fejlődését az jellemzi, hogy azok – bizonyos értelemben követő jelleggel – kontextusba foglalják a tapasztalatokat, s elvonatkoztatva azoktól magyarázatot próbálnak adni (utólag) a dolgok létrejöttének okaira. Az elméletek, újszerűségük ellenére, tovább fejtik a korábbiakat, és ugyanakkor, a megváltozó gazdasági, társadalmi, és gyakran technikai, technológiai feltételekről rendelkezésre álló tudást bevonva bontogatják ki újabb rétegeit a közgazdasági gondolkodásnak. A tanulmány ebből a gondolatmenetből kiindulva kísérletet tesz arra, hogy a rövid múltra visszatekintő, de ugyanakkor egyre nagyobb népszerűségnek örvendő, bizonyos értelemben divattá vált sharing economy (közösségi gazdaságtan), és a

---

¹ Jelen tanulmány jelentős mértékben támaszkodik Takács, I. (2017): A mezőgazdasági együttműködések és a Sharing Economy. In: Szabó, G. G. – Baranyai, Zs (szerk.): A szövetkezés-együttműködés gazdasági és társadalmi akadályai, makro- és mikrogazdasági feltételei, valamint fejlesztési lehetőségei a magyar élelmiszer-gazdaságban. Budapest. Agroinform Kiadó. 359 p., pp. 291-319. tanulmányra, azt kiegészítve, új elemekkel bővítve. A tanulmány illeszkedik abba a sorba, amely a mezőgazdaság finanszírozási, kiemelten a gépesítéssel összefüggő finanszírozási kérdéseivel foglalkozik. Ennek egyik ága a géphasználati együttműködések fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata Magyarországon volt, amely keretében a gép- és gazdaságsegítő körök magyarországi elterjesztését tűztük ki célul. Az együttműködések révén létrejövő, az egyének tulajdonában lévő eszközök (főlős) kapacitásainak megosztására létrejövő koordinált gépesítés és géphasználat, illetve a teljesítések szervezeten belüli elszámolása virtuális kvázi-üzemként fogható fel. Ezen kérdések kutatása során szerzett tapasztalatot kívánjuk megosztani az újnak kikiáltott megosztásos gazdaság kinyilvánított szempontjai alapján rendszerbe foglalni.

² Prof. Dr. Takács István az Óbudai Egyetem professzora. (Székely Csaba első fokozatot szerzett PhD doktorandusza.)

hosszú múlttal rendelkező mezőgazdasági együttműködési formák (szövetkezetek, géphasználati együttműködések stb.) viszonyát elemezze. A kutatás kérdése, hogy ezek a formák leírhatók-e a közösségi gazdaságtan alakuló terminológiával. A kutatás elméleti jellegű, elsődlegesen dokumentum elemzésekre alapozva kritérium-rendszert állít fel, és vizsgálja a formák jellemzőit, a helyüket e rendszerben. A tanulmány végkövetkeztetése, hogy „nincs új a nap alatt”, a formációk kezdetektől rendelkeztek a sharing economy jellemzőivel.

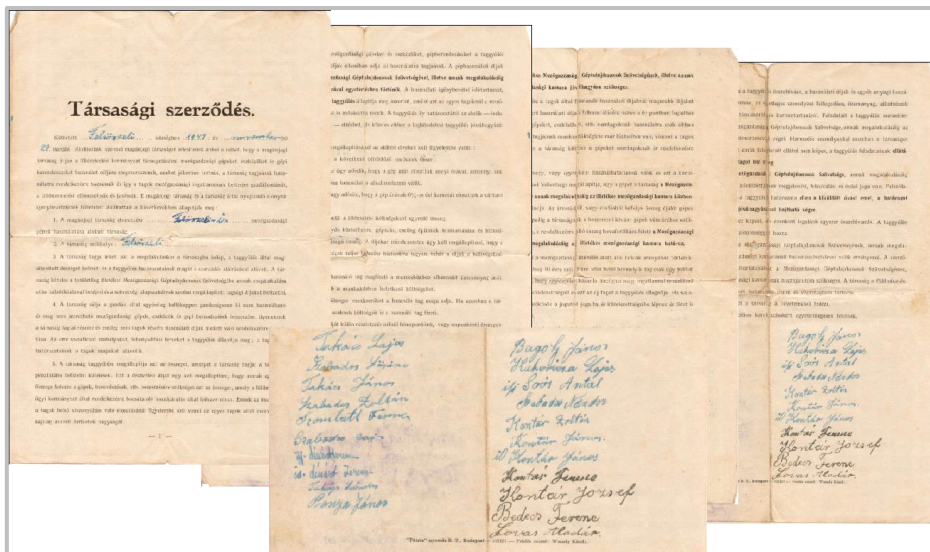
Abstract

If the researchers life is long enough and her or his memory does not let him down, over time she or he realizes that in the earlier stages of his scientific development she or he has already encountered in some forms the ideas (possibly in a different or slightly different socio-economic context) that have been declared new or held revolutionary for the shaping of the society and economy. This is related to the fact that the characteristic of the development of economic theories is that, in a sense, they summarize the experiences in a context, apart from those trying to give a posterior explanation about the reasons for the processes. Despite the novelty of these theories they continue the improvement of the former ones, making them more specified, and at the same time, the changing economic, social and often technical and technological knowledge about their available conditions bringing new layers out of the economic thinking. This study attempts to make a comparative analysis of the relationship between the short tradition, but at the same time becoming more and more popular and, in some sense, fashionable sharing economy and some forms of agricultural cooperation with long history (e.g. common machine using collaborations etc.). The research question is how these forms of cooperation can be described by the terms of the sharing economy. The research is theoretical, in particular based on analysis of documents and the criteria are identified for the examination of the characteristics of the forms, to locate them in the economic system. The study has concluded that “there is nothing new under the Sun”, the examined formations have the characteristics of the sharing economy.

Bevezetés

A tudomány művelése során nagyon gyakran a kutatási kérdés azonosításában, a kutatás tárgyának megválasztásában a személyes érintettség, az azzal összefüggésben keletkező tapasztalat is fontos szerepet játszik. Az *1. ábrán* látható dokumentum már sokkal korábban felkeltette érdeklődésemet, mint hogy egyáltalán felmerülhetett volna, hogy kutatói attitűddel foglalkozzam vele, kontextusba helyezve azt, megértve létrejöttének okát,

céljait, és következményeit. Miről is szól ez a megsárgult papír? 1943-ban 22 – zömmel fiatal – parasztember Felsőszeliben (ma Szlovákia, Galántai járás) társasági szerződést köt, hogy az állam támogatásával megvásárolt traktort közösen használva (azt megosztva) fejlesztik gazdaságaikat. (A szerződés 4. pontja szerint „A társaság célja a gazdák által egyénileg nélkülöppen gazdaságosan ki nem használható és meg nem szerzhető mezőgazdasági gépek, eszközök és gépi berendezések beszerzése, ilyeneknek a társaság tagjai részére és esetleg nem tagok részére használati díjak mellett való rendelkezésre bocsátása.” A használatra vonatkozó igénybejelentés a kor elterjedt és leginkább hatékony kommunikációs platformján, i.e. személyesen, szóban történt.)

1. ábra: Mezőgazdasági gépszövetkezet alapító társasági szerződése 1943-ban

Forrás: Saját személyes dokumentumgyűjtemény

Aztán évek teltek el, s többé-kevésbé feledésbe merült e dokumentum emléke. Frissen végzett mérnökként a nagyüzemi gépesítés kérdéseivel foglalkoztam. Az 1990-es évek aztán újra felidéztek az emléket, amikor a mezőgazdaság átalakulása, a törpe- és kiscgazdaságok tömeges megjelenése, a paraszti gondolkodásban a korábbi nagyüzemi szervezeti modellekkel való szakítás vált meghatározóvá. Gazdálkodói szintről induló kezdeményezések felkarolva elkezdődött a jellemzően kis- és középüzemek számára alkalmas együttműködési formák tanulmányozása és a következő

ütemben adaptálása. A gépi bérvállalkozók és a gép- és gazdaságsegítő körök (vagy másként gépkörök) működési és szervezeti modelljeire esett a választás. Személyes érintettség révén a gépkörök működésének megismerésében, magyarországi adaptálásában volt részem (Takács–Hajdú–Nagy–Kárpáti, 1996).

A gépköri mozgalom a paraszti önszegélyezés és a kölcsönös segítségnyújtás gondolatának elmélyítésével kezdődött az 1950-es évek végén. Céljuk a paraszti gazdaságok felesleges kapacitásainak átírányítása a kapacitás hiánnyal küszködő gazdálkodók számára, továbbá munkaerő-közvetítés a bajba került (megbetegedett, elhunyt stb.) gazdák gazdasági feladatainak elvégzésére, illetve segítésére, amíg valamilyen megoldás nem születik a működtetési zavarok kiküszöbölésére. A gépköri gondolat atyja, dr. Eric Geiesberger volt, aki kitartóan hirdette a modellben rejlő előnyöket – az akkor még elég szegény – bajor gazdák számára, s a tartományi kormányzatot is ösztökélte a mozgalom felkarolására. (Takács et al., 1996) A bajor, s majd a bajor mintán az osztrák gépköri mozgalom ez alatt a több, mint fél évszázad alatt jelentős sikereket értek el, s mindenkor élen jártak a helyi gazdaság korszerűsítésében. A helyi jelző az évtizedek alatt új értelmet nyert, hiszen a kiindulást jelentő egy településből járásokat lefedő, több tízezer (akár százezer hektárt közelítő) mezőgazdasági területet lefedő, ezres nagyságrendű gazdálkodót koordináló virtuális nagyüzemkéké váltak. S ami jellemezte mindenkor a modellt, hogy a legkorszerűbb kommunikációs platformokat használva teremtettek kapcsolatot a termelői erőforrás kapacitásigény és a rendelkezésre álló kapacitásfelesleg között (azaz a telefontól indulva az interneten át napjainkra az okostelefonok applikáció-ig jutottak).

S eljötték a 2000-es évek, amikor mindennapjainkat elárasztja a „sharing economy” térnyeréséről szóló hírek tömege (lásd például Oszto-vits–Kőszegi–Nagy–Damjanovics, 2015), amelyben „... újszerű ... működési modell ...”-ként definiálják azt. Megismerve az állítás alátámasztására hozott érveket, revelációként jött a felismerés: „nincs új a nap alatt”, de egyben „az újszülöttnék minden vicc új”.³ Az előbbit úgy lehet bizonyítani, ha a lényegi jellemzőket számba vesszük, s azok azonosságát vagy hasonlóságát, illetve különbözőségét vizsgáljuk. Az utóbbira kevés ráhatásunk lehet, hiszen ez a megismerés folyamatának jellemzője.

---

³ Ez a mottó az egykori Ludas Matyi című vicclapban szerepelt.

Minden nyelv valamilyen formában ismeri a nincs új a nap alatt közmondást, amely arra figyelmeztet, hogy mielőtt együgyűen lelkesedve bármiről kijelentenénk, hogy ilyen még nem volt, ez valami egészen előzmény nélküli, új dolog, nézzünk körül. Már magának a közmondásnak a gyökerei is a múltba vesznek. A latin „Nil novi sub sole” ami magyarul annyit tesz, hogy „Nincs új (vagy másként semmi sem új) a nap alatt.” (Latin szállóigék. (é.n.)) sem tekinthető eredetinek. Bibliai idézetként is azonosítható: „Ami volt, ugyanaz, ami ezután is lesz, és ami történt, ugyanaz, ami ezután is történik; és semmi nincs új dolog a Nap alatt.” (Préd. 1,9) (A prédikátor Salamon könyve, 689. p.) Az eredeti szöveg keletkezését az i.e. 3., i.e. 5. vagy i.e. 10. századra teszik a világhálón elérhető különböző források (de miután a pontos keletkezés nem releváns, így a kritikai forráselemzést e tekintetben szükségtelennek tartom). A mintegy három ezredéves bölcsesség az elődök tudásának múltba veszésére is utal: „Van valami, a miről mondják: nézd ezt, új ez; régen volt már száz esztendőkön át, melyek mi előttünk voltak.” (Préd. 1,10) (u.o. 689. p.), és annak okára is ad magyarázatot: „Nincs emlékezet az előbbiekről; azonképpen az utolsó dolgokról is, melyek jövendők, nem lesz emlékezet azoknál, akik azután lesznek.” (Préd. 1,11) (u.o. 689. p.) Nem kell tehát meglepődni, ha az új generációk újradefiniálnak dolgokat, s gyakran kevéssé törődnek annak evolúciós gyökereivel.

A közgazdasági elméletek ugyanúgy egy evolúciós folyamat eredményeként jönnek létre. Az imágó a deklarált elmélet, amely a kultúrtörténet évtizedei, évszázadai alatt fejlődve egyszer csak elnyeri egy új formáját, amely azután gyakran tudományos dogmává merevedik, képtelenné válva a gazdasági-társadalmi környezetben bekövetkező változások követésére, és ennek révén hatékony magyarázására. Ez a megmerevedett elméleti keretek széttrésésére, és a meglévő alapokon új elméletek kialakítására ösztönöz. A közgazdasági elméletek evolúcióját Sedláček (2012) „A jó és a rossz közgazdaságtana. A Gilgames-eposztól a Wall Streetig” című könyvében igen részletesen bemutatja. Ha a közgazdasági elméletek egy (a témánk szempontjából relevánsnak vélt) klasszikusnak tekinthető fogalmára, elméleti alapvetésére gondolunk: ami a munkamegosztás, akkor nagy eséllyel Adam Smith fog eszünkbe jutni. Ha a Wikipedia vonatkozó magyar nyelvű szócikkére kattintunk (Munkamegosztás, é.n.), azt találjuk, hogy „A munkamegosztás a társadalmi kooperáció egyik formája.” (lásd témánk, az együttműködések), és, hogy „A munkamegosztás már a közgazdaságtant megalapító Adam Smithnél kulcsfogalom volt.”. Ugyanakkor, ha elkezdünk utánakeresni, akkor például a sokkal alaposabb angol

nyelvű szócikk (Division of labour, é.n.) már egész alapos elemzését adja a közgazdasági fogalom evolúciójának: Adam Smith előtt nyolc gondolkodót említve: Plato, Xenophon, Ibn Khaldun, William Petty, Bernard de Mandeville, David Hume, Henri-Louis Duhamel du Monceau, és Smith után is további hat teoretikust sorolva: Immanuel Kant, Karl Marx, Henry David Thoreau, Émile Durkheim, Ludwig von Mises, Friedrich A. Hayek, akik jelentősen hozzájárultak a fogalom összefüggéseinek elméleti síkú kibontásához. Sedláček (2012) ennél is tovább megy, amikor levezeti, hogy a Gilgames-eposz (keletkezését az i.e. 22. századra teszik, Ur (vagy másként Uruk) városa) a munkamegosztás közgazdasági gondolatának első ismert írásos emléke.

Jelen tanulmány a közösségi gazdaság (sharing economy) kérdésével foglalkozik. A fókuszban a közösségi gazdaság definitív jellemzői és a mezőgazdasági tevékenységekben ismert együttműködési formák jellemzőinek összevetése áll. Azt vizsgálom, hogy a napjainkban „felkapott” sharing economy és az együttműködések közgazdasági jellemzőiről szerzett korábbi ismeretek mennyire kapcsolhatók össze, illeszthetők be a közösségi gazdaság immár önállósulni látszó tudományterületet.

A jelenkor értelmezésében vett közösségi gazdaság létrejöttében nyilvánvalóan szerepet játszott a kommunikáció technika és -technológia fejlődése is, hiszen a kialakuló új kommunikációs módszerek, létrejövő platformok (lásd közösségi háló, internet alapú kereskedelem stb.) üzleti célú felhasználása hamar bekövetkezett, és új, addig nem alkalmazott (alkalmazható) üzleti megoldások jelentek meg, amelyek részben kiegészítik (versenyezve) a korábbi lehetőségeket, illetve nem egy esetben azok helyébe lépnek. Tény az, hogy a jelen kor fiataljainak (saját életük adta idődimenziót használva viszonyítási alapnak) a technológiai fejlődés üteméhez képest kicsit lassúnak tűnhet egyes lehetőségek elterjedési üteme, de lássuk be, hogy az évezredek dimenziójában (és itt csak azt az időszakot vesszük számításba, amelyben tetten érhető a már nyilvánvaló közgazdasági gondolkodás) ezek kifejezetten gyors hasznosulást jelentenek. A háló (benne a közösségi háló is) egyrészt technikai, másrészt társadalmi feltétele a mai értelemben vett közösségi gazdaságnak, de egyben a közösségi gazdaság mibenlétéről való információszerzés egyik hatékony forrása. (Aki kutakodott már levéltárban, megtapasztalta, hogy milyen sziszifuszi munka egy-egy dokumentum, adat, információ felkutatása a hagyományos módszerekkel. Az új eljárások – töredékére csökkentve az informá-

cióhoz jutás idejét – egyfajta értelemben el is értéktelenítették azt.) Felhasználva a lehetőséget, elsőként magam is az internetet használva keresek definíciót a közösségi gazdaság fogalmára. A fogalom definíciója tekintetében irányadónak tekinthetők azok, akik maguk deklaráltan a területtel foglalkoznak. A Sharing Economy Szövetség (2017) szerint „A sharing economy (más néven közösségi gazdaság) azt a gazdasági és szociális rendszert jelenti, amely az árukhoz, a szolgáltatásokhoz, az adatokhoz és a tudáshoz egy másokkal megosztott, azaz közösségi hozzáférést tesz lehetővé.”. Ebből a meghatározásból a „... másokkal megosztott, ... közösségi hozzáférést tesz lehetővé” részt emelem ki, hiszen a lényeg a meghatározás szerint a megosztáson, valamint a közös hozzáféréseken van. Ez a megosztás lényegében minden jószágfélre kiterjed: „... az árukhoz, a szolgáltatásokhoz, az adatokhoz és a tudáshoz ...” való megosztott hozzáférést jelenti. Ugyanott a működési formára azt találjuk, hogy „A rendszer többféle formában működhet, de valamennyi formájában az információtechnológia segíti elő, hogy az egyének, a vállalatok, a non-profit szervezetek, illetve a kormányok számára rendelkezésre álljon a kihasználatlan termékek és szolgáltatások elosztásához, megosztásához és újrahasonosításához szükséges információ.” Ez azt is jelenti, hogy a közösségi gazdaság alapvetően nem kötődik formához, sokkal inkább az információcserét szolgáló technológia szükséges a kihasználatlan erőforrások hatékony(abb) kihasználásához. A meghatározás megfogalmazói valószínűleg a mai internetalapú információtechnológiára szűkítik az információtechnológiát, de nem hagyható figyelmen kívül, hogy egy kicsit „fapadosabb” előzményei (például a telefon alapú diszpécser rendszerek, de kisebb közösségek esetén a verbális kommunikáció: lásd kalács) szintén alkalmasak a kihasználatlan javak hatékony megosztására. „A rendszer alap gondolata szerint, ha egy gazdasági jószágról információt osztanak meg, akkor ezen jószág értéke mind a magánszemélyek, mind a vállalkozások, mind pedig a közösség számára nő.” (Sharing Economy Szövetség, 2017) Későbbiekben látjuk majd, hogy – ha nem is szó szerint, de tartalmi lényegét tekintve – például a gép- és gazdaságsegítő körök létesítését szorgalmazók ezeket az előnyöket is említették javaslatuk elfogadásának indokaként, csak mintegy fél évszázaddal korábban, mint a közösségi gazdaság elmélet kialakulásának kezdete.

A Wikipédia igen részletes (123 forrást jelző) angol nyelvű szócikke (Sharing economy, é.n.) Hamari, Sjöklint és Ukkonen (2016) meghatározásából kiindulva azt mondja, hogy a közösségi gazdaság egy tág jelentés-

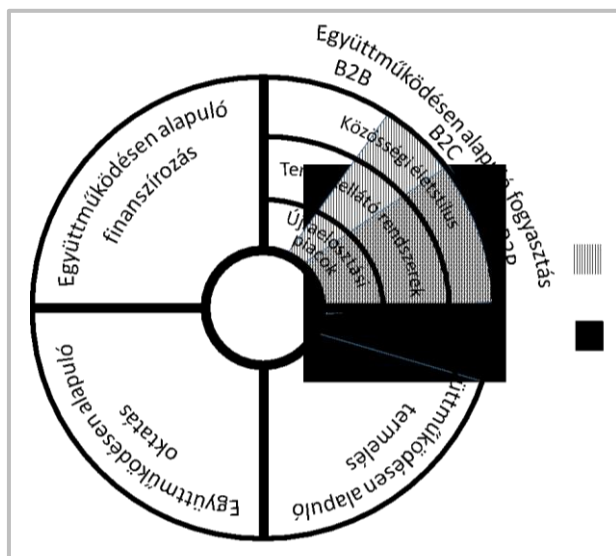
tartalmú gyűjtőfogalom az online tranzakciókat magukba foglaló gazdasági és közösségi tevékenységek leírására. A fogalom tartalma is fokozatosan átalakul, új elemekkel bővül. E tanulmányban nem tekintem feladatommak, hogy állást foglaljak a definíció tartalmának kérdésében, hiszen azt gondolom, hogy a fogalom már régóta meglévő közgazdasági elvek egy technológia specifikus megközelítését adja, szemben azzal a törekvéssel, hogy egy esszenciális meghatározás „technológia-független” érvényességű kell legyen. A kiforrotlanságot jelzi, hogy az fogalom elnevezésére számos (a 2. ábrán láthatóan eltérő, bizonyos átfedéssel bíró) elnevezés van: shareconomy, collaborative consumption, collaborative economy vagy peer economy.

Botsman, R. (2013:8) kísérletet tesz a fogalmi rendszer tartalmi tisztázására. Ez alapján a collaborative economy (együttműködésen alapuló gazdaság) egymással kapcsolatban lévő egyének és közösségek osztott hálózatára épülő gazdaság, termelés, fogyasztás és tanulás céljára. A collaborative consumption (együttműködésen alapuló fogyasztás) pedig a termékek és szolgáltatások megosztásán, cseréjén, adás-vételén vagy bérletén alapuló gazdasági modell, lehetővé téve azokhoz való hozzájutást a tulajdonlás nélkül. A sharing economy (közösségi gazdaság) a kihasználatlan eszközök megosztáson alapuló hasznosítását célzó gazdasági modell. A peer economy (közvetlen gazdaság) pedig a személyes bizalmon alapuló, az érintett személyek közvetlen részvételével történő termék adásvétel, illetve szolgáltatásnyújtás.

Már az eddigiekből is látszik, hogy a közösségi gazdaság fogalmára adott definíciók eltérő értelmezése mutatja, hogy mindenki által elfogadott meghatározás még nem létezik. Botsman 2013-ban közreadott fogalomtisztázó értelmezése jó alap lehet egy későbbi közös nevezőnek. (2. ábra)

A 2. ábrán bemutatott értelmezésben a (megosztáson alapuló) közösségi gazdaság az együttműködésen alapuló fogyasztás szegmense, amely alapvetően fogyasztói piaci (Business-to-Consumer: B2C) és személyes értékesítési (Peer-to-Peer: P2P, vagy lényegileg annak megfelelő Consumer-to-consumer: C2C) aktivitást, tranzakciót takar, szemben az együttműködésen alapuló gazdasággal, amely nem csak a fogyasztást, de a termelést, a képzést és a finanszírozást is magában foglalja. Ebből adódik egy klaszszikus definitív megfogalmazás analógiájára: minden közösségi gazdasági interakció együttműködésen alapuló gazdasági interakció, de nem

minden együttműködésen alapuló gazdasági interakció közösségi gazdasági interakció.

2. ábra: A közösségi gazdaság fogalomrendszere

Forrás: Botsman, R. 2013, 9. p. alapján

Botsman és Rogers 2010-ben közreadják „What’s Mine is Yours: The Rise of Collaborative Consumption” (Ami az enyém, az a tiéd: Az együttműködésen alapuló fogyasztás) című könyvüket, majd 2011-ben megjelenetik „What’s Mine is Yours: How Collaborative Consumption is Changing the Way We Live” (Ami az enyém, az a tiéd: Az együttműködésen alapuló fogyasztás hogyan változtatja meg az életünket). Ezt utóbbi könyvükben a közösségi gazdaságot olyan rendszerként definiálják, ami nagyobb hatékonyságú, szélesebb körű hozzáférést biztosít, és piaci mechanizmusokkal enged hozzáférést a kihasználatlan eszközökhöz, végső soron azok értékéhez is. Stephany (2015) is hangsúlyozza a közösségi gazdaság szerepét a kihasználatlan erőforrások hozzáférhetővé tételében.

Böckmann (2013) Botsman értelmezéséhez képest szűkíti a fogalmat, kihagyva a B2C kapcsolatokat, mert szerinte a közösségi gazdaság egy üzleti modell, amely az egyének egymás közötti erőforrás megosztásán alapul, amelyekhez peer-to-peer szolgáltatásokon keresztül jutnak el.

Belk (2014) provokatív című cikkében (ami magyarul annyit tesz, hogy „Az vagy amit képes vagy elérni...”) megpróbál rendet vágni a kérdéskör kapcsán használt fogalmak között, ezért összegyűjtötte azokat a

szakirodalmi forrásokban fellelt kifejezéseket, amelyek jellemzik a közösségi gazdaságot: együttműködésen alapuló fogyasztás, megosztási rendszer, együttműködés, közös alkotás, hozzáférés alapú fogyasztás, fogyasztói részvétel stb. Kísérlete hasonló célt kívánt szolgálni, mint Botsman 2013-ban készült anyaga.

A fogyasztói piacon a közösségi gazdasági rendszerben működő cégek gyakran – akár rövid távra is – a saját termékeiket vagy szolgáltatásaikat adják el vagy adják bérbe az ügyfeleiknek, ugyanakkor megfigyelhető, hogy peer-to-peer platformokat biztosítanak a felhasználók és az igényeiket kielégítő összekapcsolására annak érdekében, hogy a felhasználók elcseréljék, megvegyék vagy béreljék a számukra szükséges termékeket vagy szolgáltatásokat. (Rauch–Schleicher, 2015)

Az együttműködésen alapuló gazdaság (collaborative economy) és a közösségi gazdaság (sharing economy) fogalma azonban a használatban nem mindig válik el, hanem szinonimaként jelenik meg. Sheth (2015) is így használja, időben kiterjesztve a kifejezések kontextusát, mint a régi cserekereskedelem digitalizált formáját azonosítja, amiben a vevők – közvetítő (vállalatok) igénybevétele nélkül – egymásnak nyújtanak szolgáltatást, és fontosabb számukra a termékek és szolgáltatások használata, valamint az azokhoz való hozzáférés, mint azok birtoklása. (Előre utalásként már most emlitem, hogy később látni fogjuk, például a gépkörök esetében is ez történik.)

A közösségi gazdasággal foglalkozó szakmai és közbeszéd elérte azt a kritikus mértéket, hogy az Európai Bizottság is foglalkozott már az ügygel (hiszen a gazdasági modell globális megjelenése, amely a versenyszabályoktól a fogyasztóvédelmen át az adózási szabályokig számos szabályozási kérdést vet fel és feladatot indukál az illetékesek számára – elsősorban a nemzeti kormányoknak – de az uniós jogalkotóknak is). A Bizottság 2016-ban kiadott egy közleményt az Unió illetékes szervei számára (Európai Parlament, Tanács, Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, Régiók Bizottsága) a közösségi gazdaságra vonatkozó európai menetrendről. Az ebben adott definíció szerint „a közösségi gazdaság kifejezés olyan üzleti modellre utal, amelynek keretében a tevékenységeket olyan együttműködési platformok könnyítik meg, amelyek nyitott hozzáférésű piacon hoznak létre a gyakran magánszemélyek által kínált áruk és szolgáltatások időleges használatához”. (COM, 2016:3)

Az előzőekben leírtakat tovább argumentálja a PwC 2015-ben készített tanulmánya (Osztovics et al., 2015), amely szerint a közösségi gazdaság lényege, hogy a felhasználók megosztják egymással a kihasználatlan kapacitásokat, erőforrásokat (például tárgyi eszközöket, szolgáltatásokat, pénzt). A fogyasztási igény azonnali kielégítése on-demand módon történik, a fogyasztónak az igény felmerülése esetén azonnal elérhetővé válik az igényt teljesítő eszköz vagy szolgáltatás, rendszerint valamilyen internetes tartalom igénybevételének segítségével, ami rendszerint IT platformon keresztül történik. Az eljárás alapja a bizalom, amiben kiemelt jelentősége van a személyes interakcióknak (P2P) és a közösségi élményeknek, amelyek eredményeképp a rendszer törekszik a fenntarthatóságra is. A megfogalmazásban a bizalom hangsúlyozása fontos elem. Itt említem meg, hogy a közösségi gazdasággal foglalkozó szerzők mindegyike szerint a bizalom fontos szerepet tölt be az együttműködésen alapuló gazdaság, annak részeként a közösségi gazdaság működésében.

A PwC tanulmány hét iparágat, illetve gazdasági ágazatot említ, amelyben a közösségi gazdaság jelen van, példákat is hozva:

- I. mobilitási iparág (Oszkár, MOL Bubi, Uber),
- II. kiskereskedelem és fogyasztói javak (Miutcánk.hu),
- III. turisztika, szállodaipar (AirBnB, KAPTÁR, Couchsurfing),
- IV. szórakozás, multimédia és telekommunikáció (Spotify, Deezer, Youtube, Netflix),
- V. pénzügyi szektor (Kickstarter),
- VI. energetikai szektor (Solar Share, Tesla),
- VII. emberi erőforrás szektor (TaskRabbit, SkillShare).

A 2015-ben készült tanulmány azonban az Uber kapcsán még csak a mintegy 55 ezer regisztrált felhasználót említi/említheti, s arról a szerzők nem tudhattak, hogy rövidebb később a taxisok, amelyek piacát nyirbálta meg a társaság, erős eszközökkel (utcai blokádnak, tiltakozó demonstrációk) kikényszerítették ennek a közösségi gazdasági tevékenységnek a jogalkotó által történő magyarországi korlátozását. Ugyanakkor például a Bolt (korábban Taxify) teljesíteni tudott olyan követelményeket, amelyek lehetővé tették a magyarországi személyszállítási piacon maradását.

Thomas Friedman (2006) igen sok érvet hoz amellet, hogy a 2000-es évek körül lezajlott Dotcom válság (Dotcom Bubble) – a rövid távon számos gazdasági szereplő számára veszteségeket okozás ellenére is – kifejezetten előnyös volt a globális gazdaság számára (beleértve lényegében minden egyes országot, annak lakóit, termelőit, szolgáltatóit és fogyasztóit egy-

aránt), hiszen a válságot megelőzően minden korábbit meghaladó befektetések történtek, amelyek létrehozták azt a műszaki infrastruktúrát, amely a mai információtechnológia alapja. E nélkül a technikai keret nélkül nem lehetne a már definíció szinten tárgyalt mai értelemben vett közösségi gazdaság sem. A válság pozitív hatása, hogy – a piac törvényszerűségei okán – az IT szolgáltatások igénybevételének ára rohamosan csökkent, s a „kiváltásos klubok” (egyetemek, igazgatás, vállalati szféra) mellett azok már az egyszerű fogyasztó számára is elérhetővé váltak. Az új technológia új lehetőségeket is teremtett, s az üzleti szféra ezt hamar felismerte. Lökésszerű fejlődést adott a közösségi gazdaság egyes részterületei fejlődésének az „okos”-technológia (smartphone) kialakulása, és gyors léptekben folyó fejlődése. Az első igazán tömeges felhasználásra szánt készülék 1999-ben jelent meg (Smartphone, é.n.), de valójában az áttörést, Steve Jobs mesteri álma jóvoltából, az iPhone 2007-ben hozta meg.

A fenti definíciók szerinti közösségi gazdaság fejlődése ennek a technológiai fejlődésnek a figyelembevételével értékelhető igazán. Kérdés, hogy a 2000-es évek első évtizedének közepén valóban új üzleti struktúrák jelentek meg, a látható formáció valóban teljesen új, előzmény nélküli üzleti modell-e, vagy ez is az evolúciós alkalmazkodás eredménye az üzleti életben. Hiszen a mindennapok tapasztalata is megerősíti az üzleti élet vonatkozásában is a Darwinnak tulajdonított, de valójában Megginson (1963) parafrázisát, amely szerint „It is not the strongest of the species that survives, nor the most intelligent, but rather the one most adaptable to change.”, azaz nem a legerősebb vagy a legintelligensebb fajok élnek túl, hanem a leginkább alkalmazkodók.

Yochai Benkler, a Harvard Egyetem jogi professzora 2002-ben vetette fel a „közösségi alapú társas termelés” (commons-based peer production) koncepcióját, amely – a technológiai fejlődés akkori állását tükrözve – a nyílt forráskódú szoftverek (lásd LINUX), illetve az olyan nyílt fejlesztésű rendszerek, mint a Wikipedia közös erőfeszítéssel történő, információ megosztáson alapuló fejlesztésének leírását célozta. A később nagy sikert elért, majd több országban a betiltásig eljutott Uber gépkocsi megosztás modellje akkoriban még a hagyományos „telekocsi” modellt követve az akkor legelterjedtebb kommunikációs csatornákon, telefon, rádió, diszpečser szolgálatok, illetve az on-demand típusú igénybevételt (eltérő sikerességgel) megvalósító stoppolás révén valósult meg.

A technikai fejlődés az információk megosztásának a módját, és így a célközönséghez való eljuttatás hatékonyságát teljesen átszabta. Az internet világában egy blogger véleményformálónak válik, s ha sok követője lesz, akkor hatása túlnőhet a formális intézmények potens szereplőin. Annie Leonard (2007) „The Story of Stuff” című videóval – leegyszerűsítve – azt üzent a világnak, hogy az erőforrások elfogyóban vannak, ezért egyre szükségesebbé válnak alternatív megoldások.

Lisa Gansky 2010-ben megjelentette „The Mesh. Why the Future of Business is Sharing” (A háló: miért a megosztás az üzlet jövője) című könyvét, majd TED előadónak⁴ The future of business is the „mesh” (Az üzlet jövője a megosztás) című előadásáról készült videóban népszerűsíti (hasonlóan Leonardhoz) a kimerülő erőforrások problémájának megoldását, és a társadalmi jólét és értékrend fejlesztését célzó új modellek létrehozását, a közösségi gazdaságban és társadalmi tevékenységben rejlő lehetőségeket.

Feltehetjük a kérdést: de akkor miről is írt David Korten 1995-ben megjelent, magyarul Tőkés társaságok világhuralma (When Corporations Rule the World) című könyvében? A pazarló erőforrás felhasználásról, a globalizációra adott válaszként a lokális gazdaság fejlesztésének szükségességéről, s közreadta a társaival megfogalmazott „Az emberek földje kiáltvány. Cselekvési program a jövőért” dokumentumot. (Korten, 2002) A könyv bizonyíthatóan nem volt hatás nélküli, de ugyanakkor bizonyosan nem jutott el annyi emberhez, mint az új technológiai platformon megjelenők üzenete.

A sharing economy elnevezést – az előzőekben taglalt tartalmi véleménykülönbségek mellett – további szerzők is vitatják. A Harvard Business Review-ban és a Financial Times-ban is jelentek meg olyan vélemények, hogy a „sharing economy” téves megnevezés. Eckhardt és Bardhi (2015) Harvard Business Review-ban megjelent javaslata szerint inkább „access economy”-nak, azaz hozzáférés gazdaságnak lenne helyesebb nevezni. Indoklásuk lényege, hogy rövid időtávú kapcsolat (hozzáférés) jön létre a fogyasztó és a szolgáltató között és nem tartós megosztás. A felváltó

---

⁴ A TED (Technology, Entertainment, Design – technológia, szórakoztatás, dizájn) konferenciák ma már világszerte megrendezésre kerülő sorozata. Az előadók számára 18 perc áll rendelkezésre. Az első konferencia 1984-ben volt. 1990-től évente kerül megrendezésre. (TED, 2017)

zolt érvelés meggyőző, ugyanakkor kevés eséllyel lehet a már „bevésődött” elnevezést felváltani a gazdasági jelenség (fogalom) lényegét helyesebben megjelenítő elnevezéssel.

A közösségi gazdaság fogalom fejlődését követve látható, hogy a mai értelemben vett meghatározás mintegy két évtizedre tekint vissza, ami elégséges idő ahhoz, hogy a megosztás számos formája azonosítható legyen. A Wikipedia vonatkozó szócikke (Sharing economy, é.n.) több, mint 50 megosztás típust sorol fel. A szerteágazó lista szerint, a PwC előzőekben bemutatott listáját jelentősen meghaladó számú, gazdasági ágazatban van jelen a megosztás. Ha részletesebben megvizsgáljuk a listában szereplő tételeket, akkor a felsorolt gazdasági interakció típusok többsége esetében több évtizedes, esetleg évszázados előzmények is felfedezhetők. Mit gondolhatunk például a Co-housing-ról? Mennyiben volt más a társbérlet, vagy a hippy kor kommunája (i.e. mint közösségi életstílus)?

A közösségi gazdaság azonban kockázatokat is hordoz magában. Az előzőekben bemutatott meghatározások elsődlegesen a modell előnyeit hangsúlyozzák, de nyilvánvalóan vannak kockázati tényezők is, amelyek felismerése hozzájárul azok sikeres kezeléséhez is. A közösségi gazdaság modell, de az együttműködésen alapuló gazdaság minden szegmensében is az egyik fő tényező a résztvevők egymás iránti bizalma. A bizalom elvesztése a rendszer jelentős megingását okozhatja. (Botsman, 2010) A bizalom kérdése nem újkeletű a közgazdasági gondolkodásban sem. Az új intézményi közgazdaságtan kapcsán kiterjedt elméleti kutatások folytak és folynak a gazdálkodói bizalom összefüggéseiről, kérdéseiről. (Lásd a kérdésről: Baranyai, 2010, aki idézi többek között Dasgupta, 1988; Holmstrom, 1982; Kandel–Lazear, 1992 ezirányú kutatásait is, illetve bemutatja a magyar terepkutatáson szerzett tapasztalatait.)

A bizalom, vagy annak hiánya, alapvetően két fél egymáshoz való viszonyáról szól, feltételezi a bizonytalanság vagy kockázat fennállását ebben a kapcsolatban. (Rousseau–Sitkin–Burt–Camerar, 1998) A két fél között információs aszimmetria van (nem ugyanazt, ugyanolyan mélységben, részletességgel tudják, amit tudnak) a kapcsolat tárgyát képező kérdésről. A (teljes) tudásnak a hiányában, a partner válaszlépésének ismerete nélkül kell döntést hozni (Lane–Bachmann, 2000), így az ismerethiányt a bizalom helyettesíti. Az aszimmetrikus informáltság kontraszelekcióhoz is vezethet (Akerlof, 1970), amikor egyik fél nem képes felismerni a másik fél valamely fontos jellemzőjét (felkészültségét, valódi szándékát,

becsületességét stb.), emiatt az előbbi áldozatául eshet az utóbbi megtévesztő és félrevezető magatartásának. A közösségi gazdasági ügyekben résztvevő felek között is ez az információs aszimmetria áll fenn. Az eleve bizalomhiánnyal rendelkezők nagy valószínűséggel nem fognak bekapcsolódni a modellen alapuló gazdasági interakcióba, de azok, akik azzal a feltételezéssel élnek, hogy a másik tisztességesen fog vele szemben eljárni, azok mindaddig hajlandóak részt venni ilyen típusú kontraktusokban, ameddig ellenkező tapasztalatot nem szereznek. A bizalom elvesztése bekövetkezését számos tényező kiválthatja, a saját valós tapasztalattól a mások által megszerzett, ellenőrzött tapasztalatokon át az ellenőrizetlen, hallomás útján szerzett információig (függetlenül attól annak valóságtartalmától lásd a pletyka hatásmechanizmusát, vagy a manapság elterjedt fake news-t). Kockázatot hordoz magában, hogy például a termék vagy szolgáltatás promóciójában szereplő információ lényegesen eltér a tényleges teljesítéstől. Biztonsági kockázatot is hordozhat magában az interakció, a szolgáltatást nyújtó veszélyt is jelenthethet a szolgáltatás igénybevevőjére, vagy akár fordítva is.

Az együttműködésen alapuló gazdaság, benne a közösségi gazdaság a tárgyalt formájában kevésbé szabályozott. (A tanulmány első, 2017-ben való megjelenése óta a szabályozás kérdésében kevés előrelépés következett be, s ami történt, annak nagy része jellemzően lokális, helyi szintű, elszigetelten megvalósuló.) Dostmohammad és Long (2015) részletesen kifejti, hogy szabályozásra van szükség. Természetesen, ha abból indulunk ki, hogy a megjelenő új gazdasági formáció(k) szabályozási oldalról való követése nem egyszerű dolog, hiszen maga a modell is folyamatosan változik, akkor a szabályozó szervezet késlekedése magyarázható. Ugyanakkor, ha azt feltételezzük, hogy nem előzmény nélküli a gazdasági modell, hanem magában hordozza például a szövetkezeti vagy a gépköri típusú együttműködések jellemzőit, akkor a már létező, azokra vonatkozó szabályozásnak már vannak adaptálható megoldásai. A kockázatok menedzselésére elterjedten alkalmazott eszköz a biztosítás. A szabályozatlanság okán sincsenek általában a közösségi gazdasági modellre adaptált biztosítások, de a piaci igényekhez való alkalmazkodást mutatja azonban, hogy az AirBnB már nyújt bizonyos fokú védelmet a házigazdák részére, amennyiben kár keletkezik a lakáskiadás következtében. (Holmes–McGuinity, 2015) A speciális biztosítások hiánya nem jelenti azt, hogy az üzleti kontraktusok szereplői ne tudnának biztosításokat kötni kockázataikra, hiszen a „hagyományos” üzleti modellek működésének kockázatai

lényegesen nem térnek el a közösségi gazdaságban felmerülőkétől. Azonban megjegyzem, hogy a biztosításkötés akadálya lehet, ha a közösségi gazdaság modelljében gondolkodó szolgáltató vagy termelő nem elsősorban annak támogató társadalmi–gazdasági előnyeit kívánja saját üzleti előnyévé is tenni, hanem a szabályozatlanság okán is meglévő kontroll hiányát kihasználva piaci előnyt, versenyelőnyt szerezni az adóelkerüléssel, a szabályozott (esetenként restriktív módon szabályozott) piaci szegmens szereplőihöz képest kevesebb bürokratikus kötelezettség teljesítése révén. Erre példa az Uber és a taxi szolgáltatók közismert konfliktusa szerte a világon. Több országban az utóbbiak elérték az előbbi tevékenységének korlátozását vagy tiltását.

Mind ezek alapján a tanulmány célja: a közgazdasági elméletek fejlődését befolyásoló tényezőkre figyelemmel kísérletet tenni arra, hogy a definitív azonosítást követően a rövid múltra visszatekintő, de ugyanakkor egyre nagyobb népszerűségnek örvendő, bizonyos értelemben divattá vált sharing economy (közösségi gazdaságtan) és a hosszú múlttal rendelkező mezőgazdasági együttműködési formák (szövetkezetek, géphasználati együttműködések stb.) viszonyát elemezze, ehhez értékelési kritériumokat határozzon meg a közösségi gazdaságtan fogalm meghatározása alapján, és értékelje az együttműködési formák megfelelését a vizsgált kritériumoknak.

A kutatás kérdése: A legjellemzőbb mezőgazdasági együttműködési formák leírhatók-e a közösségi gazdaságtan alakuló terminológiával? A kutatás elméleti jellegű, elsődlegesen dokumentum elemzésekre alapozva kritériumrendszert állít fel, és vizsgálja a formák jellemzőit, helyét ebben a rendszerben.

Vizsgálat tárgya és módszerei

A vizsgálat szekunder adatforrásokon alapul, amelyek elsődlegesen a gép- és gazdaságsegítő körök tárgykörben született kutatási jelentések, tanulmányok, cikkek (Takács et al., 1996; Takács, 2000; Takács–Baranyai–Nagy, 2006; Takács, 2008; Takács–Baranyai, 2010; Takács, 2011), valamint felhasználtam a szövetkezetek működési jellemzőit tárgyaló szakkönyvet (Szabó, 2011) és cikket (Szabó, 2005) és egy TÉSZ-eket elemző tanulmányt (Takácsné György, 1999). A felhasznált adatforrások részletes információt adnak a vizsgált modellek értékeléséhez, így a kritériumrendszer argumentálásához, illetve a kritérium értékek azonosításához.

Deduktív megközelítést alkalmazva, dokumentum elemzéssel végeztem el az adatgyűjtést, és logikai vizsgálatokkal értékeltem az információk tartalmát, és induktív eszközökkel rendszerbe foglaltam az eredményeket. Az absztrakció során figyelemmel voltam a dokumentumok keletkezése óta bekövetkezett változásokra, a nyilvános (elsődlegesen a szervezetekről az interneten rendelkezésre álló) adatforrásokat figyelembe véve.

A vizsgálati módszer kapcsán inspirációt adott számomra Kornai 2008-ban közreadott munkája, amelyben a fogalmi tisztázáshoz a pozitív versus normatív megközelítést alkalmazta, amely lényege, hogy a pozitív közgazdaságtan a tapasztalatilag megfigyelhető, történelmileg létező, történelmileg végbement gazdasági jelenségek értékelés nélküli magyarázatával és leírásával foglalkozik, míg a normatív közgazdaságtan értékítéletet alkot (helyesel vagy elítél). Ezek alapján arra törekedtem, hogy a megfigyelhető, létező, megtörtént események, jellemzők alapján ítéljem meg az összehasonlító elemzés tárgyait.

A közösségi gazdaság modelljét absztrakt módon kezeltem, s jellemzőit a korábban ismertetett fogalom meghatározásokra alapozva azonosítottam. Ezeket hasonlítottam össze a vizsgált kutatási anyagokban dokumentált leíró jellemzőkkel.

A közösségi gazdaság különböző definícióiban azonosítható kritériumai, amelyeket a pozitív megközelítés alapjául választottam, a következők: a vizsgált modell gazdasági rendszer-e; szociális rendszer-e; erőforrás megosztás (megosztott hozzáférés) történik-e; önkéntes-e; hatékonyság növelést célzó-e; közösségi életstílust megformáló-e; információtechnológia alkalmazása szükséges-e; illetve alkalmazzák-e; hozzáférés kiterjed-e: árukra, szolgáltatásokra, adatokra, tudásra; a résztvevő piaci szereplők száma; virtuális vállalat-e.

Eredmények

A vizsgálat fókuszában az a kérdés van, hogy a jellemző mezőgazdasági együttműködési formák, így a gép- és gazdaságsegítő körök, illetve a szövetkezetek kielégítik-e a közösségi gazdaság fogalmának definíciója során megszabott kritériumokat, azaz a 2000-es években megfogalmazott általánosított üzleti modell mutat-e közös jellemzőket a több évtizeddel korábbi óta létező modellekkel. A szövetkezeti mozgalom kezdetei az 1844-ben alapított Rochdale-i szövetkezethez (Szabó, 2011) nyúlnak

vissza, a gép- és gazdaságsegítő köri mozgalomé pedig az 1958-ban Buchhofenben (Bajorország) alapított gépkörhöz (Takács et al., 1996).

A szövetkezeti mozgalom fejlődése során kristályosodtak ki azok az elvek, amelyek meghatározzák a mai szövetkezet definícióját. Az alapelvek: az önkéntesség és nyitott tagság elve; a demokratikus tagi ellenőrzés; a tagok gazdasági részvétele; az autonómia és függetlenség; az oktatás, képzés; a szövetkezetek közötti együttműködés; a közösség iránti elkötelezettség. Az azonosított szövetkezeti értékek: az önszegély; az egyenlőség; az egyéni felelősség; a demokrácia; az igazságosság; valamint a szolidaritás. (Szabó, 2011)

A gép- és gazdaságsegítő körök (elterjedt szóhasználatban gépkörök) a kölcsönös segítségnyújtásra jönnek létre. A gépkörök tagjai a meglévő eszközök hatékony kihasználására gépi szolgáltatást végeznek egymásnak (illetve esetenként gépkörön kívüli gazdálkodóknak), emellett rendkívüli esetekben (halál, betegség stb.) gazdaságsegítést is folytatnak. A gépkörök alapvetően nonprofit szervezeti formában működnek. A gépköri mozgalom elindítása a paraszti önszegélyezés és a kölcsönös segítségnyújtás gondolatának elmélyítésével kezdődött az ötvenes évek végén. 1958-1959-ben alakultak meg az első gépkörök Bajorországban (Buchhofen, Landau) a gazdaságok felesleges kapacitásainak átirányítása a kapacitás hiánnyal küszködő gazdálkodók számára, továbbá munkaerő-közvetítés a bajba került (megbetegedett, elhunyt stb.) gazdák gazdasági feladatainak elvégzésére, illetve segítésére, amíg valamilyen megoldás nem születik a működtetési zavarok kiküszöbölésére. (Takács et al., 1996)

A modell a kölcsönös előnyökön alapul, mind a szolgáltatást adó, mind az azt igénybe vevő nyer, miután a szolgáltatások önköltségen kerülnek elszámolásra, így a szolgáltatást kapónak nem kell fizetni a vállalkozó nyereség igényét, a szolgáltatást adónál viszont a magasabb kihasználási szint következtében a fajlagos költségek alacsonyabbra adódnak, azaz a költségszerkezetben az állandó költségek részaránya csökken. A közösség haszna, hogy a gépköri tagoknak elvégzett szolgáltatásért kifizetett összegek ugyanabban a körben maradnak, nem vonnak ki forrásokat a helyi közösségekből. (Takács et al., 1996)

Az 1. táblázat összegzi a közös géphasználati formák legfontosabb jellemzőit, nyilvánvaló előnyeit, lehetséges hátrányait. A táblázatban a szövetkezeti forma egy speciális változata: a gépszövetkezet szerepel, de a leírtak a szövetkezetek esetében is érvényesek.

Amikor a közös géphasználati formák bemutatott összehasonlító elemzése készült, a számítástechnikai eszközök és szolgáltatások fejlettsége egy mainál jóval alacsonyabb szintet képviselt, de azt viszont a személyes tapasztalatszerzés során megállapíthattuk, hogy a mindenkor a legkorszerűbb eszközöket vették igénybe a menedzsment feladatok elvégzésére. Ez azt is jelenti, hogy a jelenkori gép- és gazdaságsegítő körök ugyanúgy használják az internet és az okostelefonok szolgáltatásait a feladataik szervezésére, mint a jelenkori közösségi gazdasági modellben lezajló gazdasági interakció szereplői (a vállalkozások és a fogyasztók). Ne feledjük: a közösségi gazdaság modellje is cégekre épül (a jellemzően háromszereplős modellben a B2C vagy C2C kapcsolat létrehozásához közvetítőként bekapcsolódik egy platform üzemeltető vállalkozás (B), amely a leginkább üzleti haszonélvezője a megosztáson alapuló gazdaságnak), amelyek – felhasználva az információtechnológia biztosította eszközöket, megoldásokat – szolgáltatásokat nyújtanak. Ezek a szervezetek többnyire a kapcsolat menedzseléssel foglalkoznak (természetesen nem önzetlenül, ahogy azt a napvilágot látó üzleti eredményekről szóló tudósításokból kiderül), azaz támogató, koordináló tevékenységet folytatnak a szolgáltatást nyújtó és a szolgáltatást igénybe vevő egymásra találásában. Mit tesznek a gépköri menedzsmentek? Ugyanezt és ugyanazokkal az eszközökkel.

A gépköri mozgalom története kapcsán említeni érdemes, hogy a fejlődési szakaszokon is tetten érhető a szabályozás/szabályozottság helyzete. A már említett, 1958-1959-ben megalakult első bajorországi gépkörök (Buchhofen, Landau) lassan fejlődtek, s követőik is csak kevés számban akadtak. Változást a szabályozás, és az ennek révén kialakult támogató környezet hozott: Franz Joseph Strauss bajor miniszterelnök 1969-ben meghirdette a „Bajor utat”, amelyet követően az 1970-es évek elején a gépköri mozgalom nagy lendületet vett Bajorországban, s hatása szétsugárzott a környező tartományok, illetve szomszédos országok irányába. (Takács, 2000) (Nyilvánvaló, hogy a 21. század technológiájával a határok átlépése sokkal gyorsabban megtörténik, ebben az értelemben megszűnnek a határok.) Az egyik első Németországon kívüli tanítvány Ausztria. Az első osztrák gépkörök – immár a bajor példák alapján – az 1970-es évek elején alakultak meg, amelyet tíz év extenzív fejlődés követett. Itt is a szabályozás megteremtése hozott változást: az állam az 1980-as évek elején kezdte a gépköröket támogatni, melyet követően Ausztriában is látványos növekedés indult el. Magyarországon Tolnán bajor mintára alapí-

tották 1993-ban az első gépkört, de a mozgalom népszerűsége – a viszonylag támogató jogi környezet ellenére is – nem emelkedett a két évtized alatt, sőt napjainkra (i.e. 2022-re) lényegében elhalt.

A gépköri mozgalom, mint üzleti modell sikerességét mutatja, hogy abban résztvevők száma Németországban 190 ezer paraszti gazdaság a mintegy 240 lokális (értsd alatta, hogy járási szintű területet lefedő) szervezetben. (Maschinenring Deutschland, 2022) A gépkörönkénti átlagosan 800 tag a működési területen a gazdák 50-70%-át lefedi. (Takács et al., 2006) A szervezethez Németországon belül is eltérő. Vannak tartományok, ahol a mozgalom erős pozícióval rendelkezik (például Bajorország), s vannak, ahol a gépkörökkel szemben a gépi bérvállalkozók végznek szolgáltatásokat. Ez utóbbi sem mutat lényegesen nagyobb eltérést, mint például az Uber működési modellje, mert van, ahol a diszpécser funkciókat ellátó támogató szervezethez kapcsolódva működő szolgáltatók dolgoznak.

Röviden összefoglalva az ismertetett mezőgazdasági együttműködések célja a hatékonyság növelése, a költségsökkentés, valamint a szolgáltatások biztonságos elérésének biztosítása. Számos, a tárgykörben végzett (a korábbiakban idézet) kutatás bizonyítja, hogy ugyanakkor szükséges az egymás közötti bizalom megléte, és az állam (a szabályozó) részéről való bizalom is az üzleti modell és a modellben résztvevők iránt. A közösségi gazdaság egyik neuralgikus pontja a verseny helyzettel kapcsolatos: a piaci szereplők részéről érkező nyomás a működési követelmények és szabályok kiterjesztésre az új belépő közösségi gazdasági aktorra, a másik – a szintén versenyhelyzetet is érintő – a közteherviselésben való egyenlő részvétel kérdése: a közösségi gazdaság adózási szabályok alá történő bevonása és e szabályok betartatása. Ez utóbbira lehetséges példa a gépkörökkel kapcsolatos ausztriai szabályozás, amely egyértelművé tette adójogi szempontból a modellben résztvevők helyzetét. Általános szabály, hogy minden gépkör saját maga állapíthatja meg a szolgáltatások árait. A gépkör közgyűlése évente fogadja el ezt az árjegyzéket. Ugyanakkor Ausztriában készül egy ajánlás az országos szövetség közreműködésével. Ha a szolgáltatások elszámolása az ajánlás szerinti tarifákkal történik, akkor a gépköri tagok közötti elszámolás kikerül az adóbevallási és adófizetési kötelezettség alól. Az ajánlás a gépüzemeltetési önköltség-normákat tartalmazza. (Takács, 2011) (Azonban szigorú nyilvántartási kötelezettség van, amit a hatóságok rendszeresen ellenőriznek!)

1. táblázat: Néhány költségkímélő közös géphasznosítási formáció jellemzői

Közös tulajdon, közös géphasználat		Egyéni tulajdon, koordinált (közös) géphasználat	Egyéni tulajdon, egyéni géphasználat, ill. szolgáltatás igénybevétel	
Géptársulás	Gépszövetkezet	Gépkör	Bérvállalkozás	Gépkölcsönzés
Lényege				
<ul style="list-style-type: none"> - Közös vásárlás. - Közös használat. 	<ul style="list-style-type: none"> - Szövetkezet vásárol. - Tagok közösen használják. 	<ul style="list-style-type: none"> - Szakosodás mellett egyéni gépberuházás. - Felesleges kapacitások zárt körben értékesítése. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vállalkozó tulajdonában lévő eszközök. - Térítés ellenében gépi munka szolgáltatás. 	<ul style="list-style-type: none"> - A vállalkozó tulajdonát képzik a gépek - Gépkölcsönzés a gazdáknak.
Előnye				
<ul style="list-style-type: none"> - Üzemeltetés arányában megoszlik a gépberuházás és a gépüzemeltetés terhe. - Tagok szakmai ismeretei összeadódnak. 	<ul style="list-style-type: none"> - Speciális gép, gépsor esetében előnyös. - Kisebb beruházási és gépüzemeltetési fajtákos költség. - Szakszerű géphasználat és gépüzemeltetés. 	<ul style="list-style-type: none"> - Megoszló beruházási, üzemeltetési költségek. - Minden feladatra választható gép. - Világos elszámolás. 	<ul style="list-style-type: none"> - Korszerű gépekkel minőségi munka. - Költségmegtakarítás. - Kevesebb lekötött tőke. 	<ul style="list-style-type: none"> - Beruházási és üzemeltetési költség megtakarítás. - Nem igényel használati elkötelezettséget.
Hátránya				
<ul style="list-style-type: none"> - Hatáskörben és használatban lehetnek viták. - Nehéz felbontani a társulást. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nehéz az optimális terhelést megoldani. - Nagyobb adminisztrációs és szervezési költségek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nagyobb szervezési munka. - Együttműködési készség nélkül nem működik. 	<ul style="list-style-type: none"> - Szervezési és egyeztetési nehézségek. - Választható gépesítési megoldások szűkebb volta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nagyobb kockázat a géphasználat során. - Ismeretlen gép – változó minőség.

Forrás: Takács et al., 1996, 8 p.

A jelen tanulmányban tárgyalt közösségi gazdaságban a megosztás tárgya sok minden lehet. A gép- és gazdaságsegítő körök esetén is, ha nem is olyan széles skálán, sok minden megosztására sor kerülhet. Amit a gép- és gazdaságsegítő körök megosztanak: szabad eszközkapacitást (a gépi szolgáltatások nyújtásával); szabad emberi erőforráskapacitást (a segítségnyújtással); kihasználatlan lakóház részeket (kapacitást) (például a fa-

lusi turizmus keretében); információt (a technológia, beruházás stb. fejlesztéséhez), sőt létrejöttek a közös finanszírozásra is modellértékű megoldások, amelyekben a kereskedelmi bankok is partnerek voltak. A 2. ábra lényegében minden szegmensét lefedik ezek a szolgáltatások.

A következőkben rátérek a vizsgált mezőgazdasági együttműködési formák összehasonlító elemzésre. Ehhez elsőként azzal az absztrakcióval élek, hogy ezek a formák lényegében hordozzák a vállalatok minden fontos kritériumát, azonban ezek virtuálisan jönnek létre. Virtualitásukat erősíti, hogy működésük lényeges kelléke a számítástechnika, amely a térben és időben egyaránt változékony, előre kevésbé tervezett vagy tervezhető folyamatok (üzleti interakciók) hatékony koordinálását segíti, hozzájárul a hatékony működéshez is, az erőforrás felhasználás optimalizálásához.

Egy korábbi tanulmányban részletesen tárgyaltam a virtuális üzem koncepcióját (Takács, 2008), így az nem új keletű, de a vizsgált kérdéskörhöz kifejezetten adekvát. A virtuális üzem fogalmát a következőkben megfogalmazott premisszáknak szerint értelmezem. A virtuális üzemen olyan

- individuumok (természetes, vagy természetes és jogi személyek) együttműködésen alapuló, koordinált gazdasági tevékenység végzése;
- amelynek célja termék előállítás, szolgáltatásnyújtás;
- továbbá az együttműködésben résztvevők együttes hasznának maximalizálása; olyan formális (például egyesület) vagy informális szervezeti keretben, amely
- lehetővé teszi az együttműködés révén egyesített tőkejóságok, az erőforrások, benne a humán erőforrás hatékony használatát;
- az együttműködésben – saját döntésük alapján – fenntartják individuális tulajdonosi jogaikat az eszközeik felett, de önként vállalt kötelezettségként azok használata során felesleges kapacitásaikat – tervezhető módon, előzetes megállapodások alapján vagy eseti igények alapján – átadják méltányos áron: önköltségen (gépkör) vagy nyereséggel (gépi bérvállalkozó) kalkulált díjjal más termelők számára szolgáltatásnyújtás formájában;
- továbbá a kapacitások létesítése előtt a későbbi hasznosításról egyeztetés történik annak hatékony kihasználására, az együttműködés szintjén a fajlagos géphasználati költségek optimalizálására, ennek révén a jövedelemhányad növelésére. (Takács, 2008)

Az üzem méretét a méretgazdaságossági előnyök és hátrányok együttese határozza meg. Számos közgazdasági kutatás, elmélet és a gyakorlati

tapasztalat is igazolta, hogy az üzemméret növelésével növelhető a vállalati erőforrások hatékonysága, csökkenthető a tevékenység összetétel kockázata, kihasználható a specializáció előnye úgy, hogy közben a többtermékűség kockázatsökkentő hatása fennmarad. Ugyanakkor az üzemméret növekedése hátrányokkal is jár. A (munka)szervezés nehézkessé válik, az információáramlás romlik, a logisztikai távolságok megnövekedhetnek stb. A virtuális üzemben azonban ezek – a résztvevők tulajdonosi motivációjával, a virtuális lokális divíziók kialakításával – csökkenthetők.

A virtuális nagyüzemek létrehozása hozzájárulhat az együttműködő közösség szintjén a tőkeszükséglet radikális csökkentéséhez. Erre bizonyíték, hogy például Bajorországban, a gépkörök keretében megvalósult géptársulások révén 10 év alatt ötödére (1993. évi 3324 euró/hektárról, 2003-ra 620 EUR/hektárra) csökkent az eszközök értéke, mialatt a paraszti gazdaságok átlagos üzemmérete több mint kétszeresére nőtt. (Haag, 2004)

A virtuális üzem tehát nem ölt tényleges üzemi formát, ugyanakkor a szervező erő, aki lehet egy egyesület (például a gépkör esetén) ezzel megbízott tagja, alkalmazottja (illetve IT megoldással: mesterséges intelligencia támogatta, okos eszközökön alkalmazható applikáció), aki/ami kiközvetíti a tagok kapacitásfeleslegeit más tagoknak; vagy egy gépi szolgáltató, aki szóbeli vagy írásbeli megállapodásokkal hosszabb távra szóló egyidejű együttműködést is létesíthet több gazdálkodóval, amely révén biztosítja az eszközeinek (kapacitásfeleslegeinek) hasznosítását. Ezeknek a formációknak a hatékony működését ma már jellemzően az információtechnológia legkorszerűbb eszközei segítik.

A virtuális üzemek sajátossága, hogy lokális szinten létrehozzák a tevékenység (feladat) kiszervezés (outsourcing) (Friedman, 2006) sajátos formáját, amely révén hatékonyabbá tehetik a termelésüket, hiszen a feladat kiszervezés révén kapott szolgáltatás költsége alacsonyabb, mint ha azt a gazdálkodó saját tulajdonú eszközökkel – alacsony kihasználás mellett, magas állandó költség hányaddal – saját maga végezte volna el.

Nyilvánvaló, hogy a közösségi gazdaság keretében létrejövő üzleti formációk a meglévő vállalatok piaci versenytársai, megjelenésüket befolyásolja a piacra jutás nehézségének mértéke (beleértve úgy a tőke igényt, mint a szabályozási korlátokat is). A közösségi gazdasági modellel működő vállalkozások részben vagy egészben a virtuális térben folytatják működésüket. Például az Uber vagy az AirBnB fizikai szolgáltatásai nem történhetnek ott, de például a Youtube vagy a Wikipedia teljesen a virtu-

ális térben működik, még ha ahhoz megfelelő technikai eszközök rendelkezésre állása is szükséges mind a szolgáltató, mind a felhasználó részéről. A virtuális térben való működés nem kockázatmentes, egyrészt a szabályok esetlegessége (határok nélküli elérhetőség, kormányzati kontroll alól kivont/kivonható üzleti aktusok és pénzmozgások) miatt, másrészt a kiberbűnözés egyre nagyobb elterjedése miatt. A virtuális gazdasági entitások jelenléte ugyanakkor a piaci versenyt is átalakítja, amelyek a korábbi piacvezetők részéről is az üzleti modell, üzleti gyakorlat váltását kényszerítheti ki. Nem igényel különösebb magyarázatot, hogy az Uber versus taxitársaságok, az AirBnB versus szállodaipar, illetve az arra felépült szálláshely kereső szolgáltatások (booking.com, trivago.com) jól jellemzik ezt a dinamikus viszonyt.

A következőkben azt a kérdést vizsgálom, hogy a versenyképességet hogyan befolyásolja a virtuális üzem létrehozása. A versenyképesség egyfajta értelemben a piaci sikeresség, egy termék vagy szolgáltatás azon képessége, hogy a vevő a vételi döntése során az adott piacon jelen lévő hasonló funkciójú termékek vagy szolgáltatások között azt, mint lehetséges vételi alternatívát figyelembe vegye. A termék vagy szolgáltatás versenyképességéről végső soron fogyasztó dönt. A győztes a megvásárolt termék vagy szolgáltatás, de csak az kerülhet ki győztesen, amely rendelkezik olyan jellemzőkkel, amely alapján a vevő bevonja a terméket a döntési alternatívák közé. (Takácsné György–Takács, 2016)

A kooperáció révén – változatlan kimeneti teljesítményt (termelési értéket) feltételezve – a csökkenő termelési költségek növelik a jövedelmet. Azonban ez a forma a kimenetre is hathat: a nagyobb szakértelem csökkenti a tevékenységi veszteségek kockázatát. A magas kapacitáskihasználás révén csoportszinten rentábilisan alkalmazhatóvá válnak a magas beruházás igényű technológiák, amelyek ugyanakkor jelentős termelési költségmegtakarítást eredményeznek (például precíziós gazdálkodás) (Takácsné György, 2011). Természetesen lehetnek negatív hatások, amelyek kockázati tényezőt jelentenek az együttműködésben résztvevők számára: a szolgáltatást végző szakértelemhiányának hatása „szétterítésre” kerül az együttműködők egészére, a kapacitás nem tervezett kiesése nagyobb kooperációk esetén pótolható, kisebbek esetén azonban az abból származó késedelmes feladat elvégzés jelentős károkat is okozhat (opportunity cost).

A versenyképesség értelmezésére számos elméleti megközelítés született. A klasszikus elméletek kritikai értékelése alapján Porter kidolgozta

a „Kompetitív előny” elméletét, amely szerint a versenytársakkal szembeni előnyt azok a tényezők határozzák meg, amelyeket tartósan fenn lehet tartani, s amelyeket a versenytársak nem képesek ellensúlyozni. A Porter (2006) által megjelölt öt versenyképességi kritérium (a mezőgazdasági sajátosságokat is figyelembe vevő adaptációjával): az új belépők, a helyettesítés fenyegetettsége, a vevők alkupozíciója, a szállítók alkupozíciója, valamint a versenytársak közötti vetélkedés.

A virtuális üzem versenyképességét a porteri kompetitív előny definíciójából kiindulva történő vizsgálatokor megállapítható, hogy:

- A szántóföldi termelés legfontosabb erőforrása: a termőföld korlátozottan áll rendelkezésre, új belépők a termelésbe korlátozott számban lehetnek; a gépi munka szolgáltatásra azonban – elméletileg – korlátlan számú új belépő lehetséges.
- A gépi munka szolgáltatás csak gépi munkával helyettesíthető.
- A vevő és szállító alkupozíciója korlátok közé kerül, különösen a gépkör esetén, ahol a belső megállapodások hosszabb távra előírják a szolgáltatási díjakat.
- A nagyobb virtuális üzemek létrejötte csökkenti a versenytársak számát, egyes esetekben jelentős piaci erővé, vagy akár lokális monopóliummá válhatnak. (Takács, 2008)

A szerkezet, a vállalati magatartás és a teljesítmény alapján történő értékelés (Structure Conduct Performance elmélet) szerint a versenyképesség a teljesítményben jelenik meg. Ennek alapfeltétele, hogy ismerni kell a kereslet-kínalati összefüggéseket, valamint a szabályozási környezetet. Ezek meghatározzák a vállalatok viselkedését. A piacszerkezet a vállalatok számát, méret szerinti eloszlásukat mutatja meg, továbbá megadja a piacra belépés és kilépés feltételeit is. A vállalati viselkedés a piaci magatartásra utal. A teljesítményt az előzőekben felsorolt tényezők határozzák meg. Az elmélet szerint akkor tekinthető egy vizsgált gazdasági rendszer versenyképesnek, ha a következő tényezők (kérdések) mindegyikére pozitív válasz adható:

- Hozzájárulnak-e a vállalatok a gazdasági jólét növeléséhez?
- A termelékenység szempontjából hatékonyak-e, kerülnek-e a rendelkezésre álló erőforrások pazarlását?
- Allokációs szempontból hatékonyak-e, a megfelelő terméket, szolgáltatást (árucikket) a megfelelő mennyiségben állítják-e elő?
- Mennyire hatékonyak a foglalkoztatás előmozdítása és a gazdasági növekedés szempontjából?

A virtuális üzem esetében minden kérdésre pozitív válasz adható, szemben az elkülönülten működő, önellátásra berendezkedő kisgazdaságokkal, amelyek jelentős hányadát erőforrás pazarlás jellemez (lásd 2. táblázat), így esetükben a második kérdésre adott válasz negatív. Az üzemek szolgáltatás allokációja korlátozott lehet, mert mérete miatt képes csak önellátásra is berendezkedni, bár az üzemek többsége végez bérszolgáltatást is. A foglalkoztatásban betöltött szerepük – a hatékonyabb élőmunka felhasználás miatt – kevésbé jelentős, ugyanakkor a gazdasági növekedéshez jelentősen hozzájárulnak. A közösségi gazdaság megítélése a foglalkoztatáshoz való hozzájárulás tekintetében kedvezőtlen, mert legtöbb esetben – szintén a hatékonyabb élőmunka felhasználás miatt – inkább csökkentik azt. A közvetítő vállalat gazdasági növekedéshez való hozzájárulása is kérdéses, egyrészt a megszerzett jövedelmek allokáció problémája miatt (hol, mely országba került ténylegesen realizálására ez a jövedelem?), másrészt (a szolgáltatás nyújtó esetén, lásd például az AirBnB-t) a tevékenység közteherviselés alól való kivonás is gyakori.

2. táblázat: Versenyképességi kritériumok teljesülésének értékelése a különböző – a géphasználat szempontjából tipizált – üzemszerkezet típusok esetén

Megnevezés	Kisüzemek	Virtuális üzem		Nagyüzem	Közösségi gazdaság
	Szegmentált termelők	Gépkörbe szerveződő kisüzemek	Gépi bérvállalkozó által kiszolgált kistermelők	Szövetkezet, gazdasági társaság	
<i>Gazdasági jóléthez való hozzájárulás</i>	++	++	+	++	++
<i>Erőforrások használatának hatékonysága</i>	--	++	++	++	++
<i>Termék, szolgáltatás allokációja</i>	--	++	++	+	++
<i>Foglalkoztatás, gazdasági növekedés hatékonysága</i>	++	++	+	+(+)	-(+)

Jelmagyarázat: kritérium teljesülése: ++ igen; + inkább igen; – inkább nem; -- nem

Forrás: Saját szerkesztés

A tárgyalt virtuális mezőgazdasági üzem legfontosabb célja, hogy a gazdálkodókat a szükséges gépi munka szolgáltatással lássa el. Az előzőekben a versenyképesség kapcsán szóba került az üzemszerkezet kérdése,

ugyanakkor ez a témakör összefüggésbe hozható piacszerkezeti kérdésekkel is, amelyet a következőben elemzek röviden.

A gépi munka szolgáltatás piaca a mezőgazdasági üzemek szempontjából nem kiterjeszhető piacnak tekinthető. Egyrészt, mert ez a mezőgazdasági termeléshez kötődik, másrészt, hogy – átfedésekkel ugyan, de – a szolgáltatásnyújtás tagoltságát (munkaszervezési, logisztikai, gazdaságossági okok miatt) a településszerkezet határozza meg. Jellemzően olyan szolgáltatások nyújtásáról van szó, amelyek nem specializáltak, az eszközei, illetve a használatukhoz szükséges szaktudás minden településen elégséges mennyiségben rendelkezésre állnak.

Miután a piaci szerkezet az adott termék piacán jelenlévő szereplők egymáshoz viszonyított versenyhelyzetét jelenti, amelynek a meghatározó tényezői: a piaci szereplők száma és nagysága; a termékek vagy szolgáltatások homogenitása, illetve helyettesíthetősége; a piacra lépés körülményei (milyen nehéz belépni, milyen erősek a belépési korlátok: például a technológia, szaktudás, termelési tapasztalat), így a következőkben röviden ezeket tekintem át. (3. táblázat)

3. táblázat: A különböző mezőgazdasági vállalkozási formák gépi munka szolgáltatás nyújtás piacának szerkezeti jellemzői

Megnevezés	Kisüzemek	Virtuális üzem		Nagyüzem	Közösségi gazdaság
	Szegmentált termelők	Gépkörökbe szerveződő kisüzemek	Gépi bérvállalkozó által kiszolgált kistermelők	Szövetkezet, gazdasági társaság	
Piaci szereplők száma és nagysága	Nagyszámú piaci szereplő, jellemzően kis és közepes üzemméret	Nagyszámú szolgáltatásnyújtó koordinált együttműködése révén kvázi nagyüzem	Kisszámú szolgáltatásnyújtó, relatíve (a lokális piac méretéhez mérten) nagy méretben	Kisszámú szolgáltatásnyújtó, relatíve (a lokális piac méretéhez mérten) nagy méretben	Nagyszámú szolgáltatásnyújtó koordinált együttműködése révén kvázi nagyüzem
Szolgáltatások homogenitása, helyettesíthetősége	Szolgáltatás speciális, korlátozottan helyettesíthető	Szolgáltatás speciális, korlátozottan helyettesíthető	Szolgáltatás speciális, korlátozottan helyettesíthető	Szolgáltatás speciális, korlátozottan helyettesíthető	Szolgáltatás speciális, korlátozottan helyettesíthető
Belépési korlátok	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs

Forrás: Saját szerkesztés

A különböző formák között a lényegi eltérés a piaci szereplők számában és nagyságában van. A szegmentált, egymással csak korlátozottan kooperáló termelők önellátásra próbálnak berendezkedni, illetve ennek hiányában egymástól szerzik be a szükséges szolgáltatásokat. A gépkör jellegű kooperációkban nagyszámú potenciális szolgáltató van, de a koordináció révén nincs verseny a résztvevők között, s az együttműködés szintjén a csoport – e tekintetben – egyedüli piaci szereplőként viselkedik. A gépi bérvállalkozó esetén a kisszámú vállalkozó nagy eszközparkkal szolgál ki nagyszámú mezőgazdasági termelőt. A nagyüzem nagy szolgáltatás-felvevő igényt koncentrálnak, s emellett szabad kapacitásaival a környezetében lévő kisgazdaságoknak szolgáltatást nyújt. A gépi munka szolgáltatások korlátozottan helyettesíthetők (például forgatásos talajművelés helyett minimum tillage technológia alkalmazása).

A szervezetlen termelők a gépi szolgáltatások tekintetében szabad versenyben vannak. A virtuális üzemek ettől eltérő piacszerkezeti típusokat hoznak létre. A virtuális üzem jelentős ármeghatározó szereppel bír (például a gépkörökben előre meghatározott, önköltség alapján kalkulált szolgáltatások vannak). Ennek következtében a verseny korlátozott, így monopolisztikus jellegű verseny jellemző a virtuális üzemek szolgáltatásainak piacára.

A következőkben a virtuális üzem sajátos szerepéről esszen szó. A tényleges nagyüzemekkel szemben, amelyek végső soron profitorientált vállalkozások, a virtuális üzemek egyes formái (elsődlegesen a gép- és gazdaságsegítő körök) nonprofit szervezetként működnek, amelyek a gazdasági együttműködés mellett a helyi közösségek szintjén történő együttműködést is erősítik, a közösségek szintjén megtermelt erőforrások felhasználására törekednek, továbbá hozzájárulnak a társadalmi közjó lét-rehozásához (környezetfenntartás, település ápolás stb. révén). Ezek a megoldások találkoznak a Korten (2002) által az 1990-es évek elején közreadott közösségi modell elképzeléseivel is.

A következőkben a tárgyalt mezőgazdasági együttműködési formák és a közösségi gazdaság argumentálására kiválasztott tényezők teljesülését vizsgálom. (4. táblázat) Az értékelési szempontok alapján igazoltnak látom azt a feltételezést, hogy ezek a modellek illeszkednek a közösségi gazdaság lényegét leíró definíciókban megadott kritériumokhoz, így azok is a közösségi gazdasági modell szerint működőnek tekinthetők.

4. táblázat: Néhány költségkímélő közös géphasznosítási formáció jellemzői

Értékelési kritérium	Közösségi gazdaság	Virtuális üzem		Szövetkezet
		Gép- és gazdaságsegítőkörök	Gépi bér-vállalkozó	
<i>Gazdasági rendszer-e</i>	igen	igen	igen	igen
<i>Szociális rendszer-e</i>	igen/részben	igen	igen	részben
<i>Erőforrás megosztás (megosztott hozzáférés) történik-e</i>	igen	igen	igen	igen
<i>Önkéntes-e</i>	igen	igen	igen	igen
<i>Hatékonyabbá tétel célzó-e</i>	igen	igen	igen	igen
<i>Közösségi életstílust megformáló-e</i>	igen	igen	nem	részben
<i>Információtechnológia alkalmazása szükséges-e</i>	igen	igen	igen	igen
<i>Információtechnológiát alkalmazzák-e</i>	igen	igen	igen	igen
<i>Hozzáférés kiterjed-e árukra</i>	igen	igen	nem	igen
<i>Hozzáférés kiterjed-e szolgáltatásokra</i>	igen	igen	igen	igen
<i>Hozzáférés kiterjed-e adatokra</i>	igen	igen	részben	igen
<i>Hozzáférés kiterjed-e tudásra</i>	igen	igen	részben	igen
<i>Résztevő piaci szereplők száma</i>	nagy	nagy	nagy	nagy
<i>Virtuális vállalat-e</i>	igen	igen	részben	nem
<i>Példa a közösségi gazdaságban működő hasonló üzleti modellre</i>		Uber, Bolt, AirBnB	Uber, Bolt	Garden sharing

Forrás: Saját szerkesztés

Következtetések

A 2000-es években az információ technológia rohamos fejlődése korábban adott formában nem létező tömegek számára elérhető technikai megoldásokat eredményezett. Nyilvánvaló, hogy a közösségi gazdaságba sorolt szolgáltatások, vállalkozások döntő hányada nem eredményezett lényeges új funkciót, hanem – elsősorban – a szolgáltatások térben és időben való elérhetőségét változtatta meg, esetenként lényegesen. Az internet alapú kommunikáció, az okostelefonok megjelenése új üzleti lehetőségeket nyitott. A létrejövő ügylettípusok és a velük nap, mint nap megtörténő interakciók és tranzakciók száma a tömegesedés okán elérte azt a kritikus értéket, hogy már más – tudományos – közeg érdeklődését is elérte. Az elnevezésére a „Collaborative economy”, illetve a „Sharing economy” je-

lenlegi értelmezése (fordítása) együttműködésen alapuló, illetve közösségi gazdaság. De ugyanakkor már csak egy lépés az economics, amely angol kifejezés a gazdaságtan értelemben használatos. Jelen tanulmányban azt kívántam bizonyítani, hogy a közösségi gazdaság valóban nem tan, hanem egy olyan üzleti forma (modell), amely szerves folytatása a korábbi üzleti gondolkodásnak és gyakorlatnak, csak a legkorszerűbb információtechnikai eszközöket is felhasználja céljai elérésére.

A közösségi gazdaságra adott definíciók alapján képzett kritériumrendszer szerint bizonyítottnak tekintem, hogy a legjellemzőbb mezőgazdasági együttműködési formák leírhatók a közösségi gazdaság terminológiájával is, attól nem különböznek. Ez alapján azt állítom, hogy alapvetően sharing economy-val foglalkoz(t)unk, amikor a gépkörökről vagy a szövetkezeti mozgalomról értekeztünk. Ez alapján egyet kell érteni Böckmann-nal (2013), aki szerint a közösségi gazdaság egy üzleti modell. Azzal egészítem ki, hogy a „hagyományos” piaci modellek is – versenyképességük megőrzésére – használni kezdik azokat a megoldásokat, amelyek a versenytársaknak – időlegesen – versenyképességi előnyt jelentenek.

Hivatkozott irodalmak

- A prédikátor Salamon könyve (é.n.) In. Károli G. (ford.) (é.n.): Szent biblia. n.a. pp. 689-698. 1295 p. Online: <http://mek.oszk.hu/00100/00161/00161.pdf>.
Letöltés: 2017.06.22.
- Akerlof, G. (1970): The market for ‘Lemons’: Quality uncertainty and the market mechanism. *Quarterly Journal of Economics*. 84 (3): pp. 488-500.
DOI: <https://doi.org/10.2307/1879431>
- Baranyai, Zs. (2010): Az együttműködés elméleti és gyakorlati kérdései a magyar mezőgazdasági géphasználatban. Doktori (PhD) értekezés. Gödöllő. 233 p.
- Belk, R. (2014): You are what you can access: Sharing and collaborative consumption online. *Journal of Business Research*, 67.(8.), pp. 1595-1600.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2013.10.001>
- Benkler, Y. (2002): Coase’s Penguin, or, Linux and the Nature of the Firm. *The Yale Law Journal* 112(3). pp. 429. DOI: <https://doi.org/10.2307/1562247>
- Botsman, R. (2012): The currency of the new economy is trust. TEDGlobal 2012. Video. 19:46. Online: http://www.ted.com/talks/rachel_botsman_the_currency_of_the_new_economy_is_trust. Letöltés ideje: 2017.06.22.
- Botsman, R. (2013): The sharing economy lacks a shared definition. Giving meaning to the terms. Collaborative Lab. 20 p. Online: <https://www.slideshare.net/Collab-Lab/shared-def-ptf>. Letöltés: 2017.06.22.

- Botsman, R. – Rogers, R. (2010): *What's Mine is Yours: The Rise of Collaborative Consumption*. New York, NY, US: HarperCollins. 282 p.
- Botsman, R. – Rogers, R. (2011): *What's Mine is Yours: How Collaborative Consumption is Changing the Way We Live*. USA: Harper Collins Business. 304 p.
- Böckmann, M. (2013): *The Shared Economy: It is time to start caring about sharing; value creating factors in the shared economy*. Enschede, The Netherlands, 1st IBA Bachelor Thesis Conference, June 27th, 2013. 8 p.
- COM (2016): *A közösségi gazdaságra vonatkozó európai menetrend*. Európai Bizottság. 18 p. Online: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/16881/attachments/2/translations/hu/renditions/pdf>. Letöltés: 2017.06.22.
- Dasgupta, P. (1988): *Trust as commodity*. In: Gambetta, D. (Eds.): *Trust. Making and breaking cooperative relations*. New York: Basil Blackwell. pp. 49-72.
- Division of labour (é.n.): Wikipedia. Online: https://en.wikipedia.org/wiki/Division_of_labour. Letöltés: 2017.06.22.
- Dostmohammad, S. – Long, J. (2015): *Regulating the sharing economy: Applying the process for creative destruction*. Dalhousie University. 11 p. Online: https://cappa.ca/wp/wp-content/uploads/2017/06/DostmohammadLong_RegulatingtheSharingEconomy.pdf. Letöltés: 2017.06.22.
- Eckhardt, G. M. – Bardhi, F. (2015): *The Sharing Economy isn't about Sharing at All*. Harvard Business Review. 2015-01-28. Online: <https://hbr.org/2015/01/the-sharing-economy-isnt-about-sharing-at-all>. Letöltés: 2017.06.22.
- Friedman, T. L. (2006): *És mégis lapos a Föld. A XXI. század rövid története*. HVG Könyvek. HVG Kiadó Zrt. Budapest. 390 p.
- Gansky, L. (2010): *The Mesh. Why The Future of Business is Sharing*. Portfolio/Penguin. New York. 165 p.
- Gansky, L. (2011): *The future of business is the „mesh”*. TED Conference. Video. 14:47 perc Online: https://www.ted.com/talks/lisa_gansky_the_future_of_business_is_the_mesh. Letöltés: 2017.06.22.
- Gilgames-eposz (é.n.): Wikipedia. Online: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Gilgames-eposz>. Letöltés: 2017.06.22.
- Haag, G. (2004): *Ein Dorf arbeitet zusammen*. Landbau GbR Ulsenheim. Bajor-magyar szakmai tanácskozás. Budapest. 2004. február 19.
- Hamari, J. – Sjöklint, M. – Ukkonen, A. (2016): *The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption*. Journal of the Association for Information Science and Technology. 67 (9): pp. 2047–2059. DOI: <https://doi.org/10.1002/asi.23552>
- Holmes, A. – McGuinty, L. (2015): *Harnessing the Power of the Sharing Economy: Next Steps for Ontario*. 20 p. Online: <http://www.occ.ca/wp-content/uploads/2013/05/Harnessing-the-Power-of-the-Sharing-Economy.pdf>. Letöltés: 2017.06.22
- Holmstrom, B. (1982): *Moral hazard in teams*. *Bell Journal of Economics*. 13 (2): pp. 324-340. DOI: <https://doi.org/10.2307/3003457>

- Kandel, E. – Lazear, E. P. (1992): Peer pressure and partnerships. *Journal of Political Economy*. 100 (41): pp. 801-817. DOI: <https://doi.org/10.1086/261840>
- Kornai, J. (2007): Mit jelent a „rendszer váltás”? Kísérlet a fogalom tisztázására. *Közgazdasági Szemle*. 54 (4) pp. 303-321.
- Korten, D. C. (2002): Tökés társaságok világuralma. Kapu Kiadó. Budapest. 451 p.
- Lane, C. – Bachmann, R. (2000): Trust within and between organizations. New York: Oxford University Press, 352 p.
- Latin szállóigék. (é.n.): Wikiquote.
Online: https://hu.wikiquote.org/wiki/Latin_szállóigék#N. Letöltés: 20107.06.22.
- Leonard, A. (2007a): The Story of Stuff. Facts from the Story of Stuff. 3 p. Online: http://storyofstuff.org/wp-content/uploads/movies/scripts/StoryofStuff_FactSheet.pdf. Letöltés: 2017.06.22.
- Leonard, A. (2007b): The Story of Stuff. Videofilm. 21:24 perc. Online: <http://storyofstuff.org/movies/story-of-stuff/>. Letöltés: 2017.06.22.
- Maschinenring Deutschland (2022): Die Maschinenring-Organisation.
Online: <https://www.maschinenring.de/maschinenring-deutschland/mr-organisation/>. Letöltés: 2022.02.12.
- Meggison, L. C. (1963). Lessons from Europe for American Business. *Southwestern Social Science Quarterly* 44 (1) pp. 3-13.
- Munkamegosztás (é.n.): Wikipedia.
Online: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Munkamegosztás>. Letöltés: 2017.06.22.
- Osztoivits, Á. – Kőszegi, Á. – Nagy, B. – Damjanovics, B. (2015): Osztoivatnak vagy fosztogatnak? A sharing economy térnyerése. 32 p. PricewaterhouseCoopers Magyarország Kft. Budapest.
Online: http://www.pwc.com/hu/hu/kiadvanyok/assets/pdf/sharing_economy.pdf. Letöltés: 2022.02.12.
- Porter, M. E. (2006): Versenystratégia. Akadémia Kiadó. Budapest. 356 p.
- Rauch, D. E. – Schleicher, D. (2015): Like Uber, But for Local Governmental Policy: The Future of Local Regulation of the 'Sharing Economy'. *George Mason Law & Economics Research Paper No. 15-01*. 62 p.
DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2549919>
- Rousseau, D. M. – Sitkin, R. S. – Burt., C. B. – Camerar, C. (1998): Not so different after all: a cross-discipline view of trust. *Academy of Management Review*. 23 (3) pp. 393-404. DOI: <https://doi.org/10.5465/amr.1998.926617>
- Sedláček, T. (2012): A jó és a rossz közgazdaságtana. A Gilgames-eposztól a Wall Streetig. HVG Könyvek. HVG Kiadó. Budapest. 463 p.
- Sharing economy (é.n.): Wikipedia.
Online: https://en.wikipedia.org/wiki/Sharing_economy. Letöltés: 2017.06.22.
- Sharing Economy Szövetség (2017): Sharing Economy fogalom. Sharing Economy Szövetség.
Online: <http://www.sharingeconomy.hu/fogalom/>. Letöltés: 2017.06.22.

- Sheth, S. (2015): Commercial real estate redefined: How the nexus of technology advancements and consumer behavior will disrupt the industry, Hyderabad: Deloitte Support Services India Pvt. Ltd.. 20 p.
- Smartphone (é.n.): Wikipedia.
Online: <https://en.wikipedia.org/wiki/Smartphone>. Letöltés: 2017.06.22.
- Stephany, A. (2015): *The Business of Sharing: Making it in the New Sharing Economy*. New York: Palgrave Macmillan. XIV+226 p.
DOI: <https://doi.org/10.1057/9781137376183>
- Szabó, G. G. (2005): A szövetkezeti identitás – egy dinamikus megközelítés a szövetkezetek fejlődésének gazdasági nézőpontú elemzésére. *Közgazdasági Szemle*. 52 (1) pp. 81-92.
- Szabó, G. G. (2011): Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban: gondolatok az ún. előmozdító típusú szövetkezés gazdasági lényegéről és integrációs jelentőségéről. Agroinform Kiadó. Budapest. 255 p.
- Takács, I. (2000): Gépkör – jó alternatíva? *Gazdálkodás*. 44 (4) pp. 44-55.
- Takács, I. (2008): Szempontok a műszaki-fejlesztési támogatások közgazdasági hatékonyságának méréséhez. In: Takács, I. (szerk.): *Műszaki fejlesztési támogatások közgazdasági hatékonyságának mérése*. Szent István Egyetemi Kiadó. Gödöllő. 253 p, pp. 9-48.
- Takács, I. (2011): Gépkörök. In: Nagy, A. – Nábrádi, A. (szerk.). *Farmgazdálkodás*. 244 p. Budapest: Szaktudás Kiadó Ház, pp. 53-67.
- Takács, I. – Baranyai, Zs. (2010): A bizalom és függőség szerepe a családi gazdaságok együttműködésében végzett gépi munkákban. *Gazdálkodás* 54:(7) pp. 740-749.
- Takács, I. – Baranyai, Zs. – Nagy, I. (2006): A gépköri mozgalom helyzete, fejlődésének jellemzői Magyarországon 2005-ben. MTA-AMB Kutatási és fejlesztési tanácskozás. Nr. 30. Gödöllő. 2006. január 24-25. Konferencia kiadványai I. kötet, pp. 120-125.
- Takács, I. – Hajdú, J. – Nagy, I. – Kárpáti, A. (1996): Gépkör – egy jó alternatíva. FM Műszaki Intézet. Gödöllő. 101 p.
- Takácsné György, K. (1999): A TÉSZ-ek szerepe a kertészeti termékek előállításával foglalkozó vállalkozások finanszírozásában. In: Lehota, J. – Illés, B. Cs. (szerk.): *GATE, GTK. VISION 2000 II. I. kötet*. Gödöllő, Magyarország, pp. 212-221.
- Takácsné György, K. (2011): *A precíziós növénytermelés közgazdasági összefüggései*. Budapest. Szaktudás Kiadó Ház, 241 p.
- Takácsné György, K. – Takács, I. (2016): A magyar mezőgazdaság versenyképessége a hatékonyságváltozások tükrében. *Gazdálkodás* 60: (1) pp. 31-50.
- TED (2017): TED Ideas worth spreading. Online: <https://www.ted.com/>. Letöltés: 2017.06.22.

Székely Csaba 1947-ben született Sopronban. Középiskolai tanulmányait a soproni Széchenyi István Gimnáziumban végezte. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen végzett tanulmányokat, ahol 1969-ben mezőgazdasági mérnöki diplomát szerzett. 1970 januárjában a gödöllői egyetem Mezőgazdaságtudományi Karának Üzemtani Tanszékére került tanársegédnek. 1971-ben a bonni Friedrich Wilhelm Egyetemen folytatott üzemgazdasági tanulmányokat. 1974-ben egyetemi doktorátust szerzett, és adjunktusnak nevezték ki. 1977-ben a giesseni Justus-Liebig Egyetemen végzett kutatómunkát az operációkutatási módszerek területén. Kandidátusi disszertációját 1980 januárjában védte meg.

1980-tól négy éven át mezőgazdasági attaséként dolgozott Bonnban. 1984 októberében egyetemi docensként tért vissza a Gödöllői Agrártudományi Egyetemre. 1985-ben megbízást kapott az Üzemtani Tanszék vezetésére, és ezt a feladatot 20 éven keresztül látta el. 1989-ben egyetemi tanárrá nevezték ki. 1987-ben megalakult az egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kara, ahol kezdetben dékánhelyettesként, majd 1990-től két cikluson keresztül dékánként tevékenykedett. A kar munkájának szervezése mellett jelentős szerepet töltött be a PhD képzés megalapozásában, és a tudományos továbbképzésben is.

1996-ban a GATE rektorává választották. A három éves vezetési ciklus alatt feladata elsősorban az akkori időszakban zajló egyetemi integrációs folyamatok Gödöllő számára kedvező alakítása, befolyásolása volt. A partnerekkel közösen végzett munkát siker koronázta, mert az Országgyűlés 1999 márciusában jóváhagyta a Szent István Egyetem megalakulását, Gödöllő székhellyel. Rektori tevékenysége a ciklus lezárásával, 1999. június 30-án fejeződött be.

2000-től nagyobb energiát fordított a kutatási feladatokra, több kutatási programot indított el. Az 1992-ben általa létrehozott Józsefmajori Kísérleti és Tangazdaság fejlesztését tovább folytatta, és az elméleti kutatási eredmények gyakorlatban való megvalósítására törekedett, amelynek alapján elkészítette MTA doktori értekezését. A disszertációt 2005 júniusában védte meg.

2003-tól egyre nagyobb időráfordítással vett részt szülővárosában, Sopronban a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának oktató munkájában. 2005 márciusában egyetemi tanárrá nevezték ki Sopronban is. 2005 szeptemberében a NYME Közgazdaságtudományi Karán dékánná választották, amely mellett egy ideig a Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán is folytatta egyetemi oktatói tevékenységét. Két dékáni ciklus lezárása után 2017-ig a Széchenyi István Gazdálkodási és Szervezéstudományok Doktori Iskola vezetőjeként, illetőleg egyetemi tanárként tevékenykedett. Jelenleg professor emeritus, és aktívan közreműködik a doktori iskola munkájában. 2009 óta tölti be Gazdálkodás folyóirat szerkesztőbizottságának elnöki tisztjét, és ugyanezen évtől fogva a Gazdaság és Társadalom folyóirat főszerkesztője. 2010-ben az FM Agrárgazdasági Tanácsa elnökévé választották, amely feladatot 2017-ig látta el.

Munkásságáért Szent-Györgyi Albert díjat, Pro re Rustica Promovenda kitüntetését, illetőleg Nagyváthy János díjat adományoztak számára. A Giesseni Justus Liebig Egyetem és a Szent István Egyetem honoris causa doktora. A felsőoktatás fejlesztéséért 2014-ben Magyar Érdemérem Tiszti Keresztje kitüntetését kapott. 2019-től a Kismartoni Főiskola tiszteletbeli professzora.